

Strengthening the Role of Indigenous Peoples and Their Communities in Nature Conservation: A Project Ensuring the Full and Effective Participation of Indigenous Peoples in the Implementation of the Expanded National Integrated Protected Areas System

MATERIALES SA PAGKAT-ON

Royalty sa Komunidad

JAMES ISRAEL ALIM & TIMOTHY SALOMON

Pasiuna

Ang mga Lumad (IPs) naila nga tigdumala sa ikatulo nga nahabilin nga mga kalasangan ug mga 80 porsyento sa nahabilin nga biodiversity sa tibuuk kalibutan. Gipahinungod kini sa kinaiyahanon nga mga relasyon sa mga IPs uban ang kinaiyahan tungod kay nahibal-an nila dili lamang ang mga pisikal nga kaayohan nga gihatag niini apan usab ang espirituhanon nga kahinungdanon nga gihuptan niini ingon nga kini giisip nila nga usa ka lugar diin nagpuyo ang ialng mga diyos ug katigulangan.

Sa ilang pagkatawo og kultura nga gisulud sa yuta nga ilang gipuy-an, ang mga IPs naila usab sa ilang mga lumad nga kahibalo, sistema, ug pamatasan (IKSP) nga nagtuyok libot sa kinaiyahan. Kini nga mga IKSP, nga mga pagpakita sa syensya sa mga lumad, nagpasiugda sa pagapanalipod sa kalikopan ug pagpadayon ug naghimo og mga ekspresyon sa kultura ug mga produktong pangkultura nga matawag nila nga ila.

Gikan sa kadagaya niini, ang mga industriya nangadto sa mga komunidad sa mga lumad alang sa mga palaliton sa kultura, mga natural nga kahinguhaan sama sa troso ug mineral nga maghingalan sa pipila, ug bisan alang sa mga yuta alang sa ilang pagpalapad sa negosyo. Ang negosasyon sa Negosyo pagkahuman himuon taliwala sa mga pumapalit, nga sa kini nga kaso mao ang mga industriya apan mahimo usab nga usa ka indibidwal o gobyerno, ug mga namaligya, nga mga lumad nga komunidad nga tag-iya sa mga kabtangan. Giingon niini, kinahanglan dili lamang mga panalipod alang sa parehas nga partido kundili alang usab sa kinaadman sa likod sa produkto, mahikap man o dili mahikap, nga gibaligya usab.

Tradisyonal nga Kahibalo ug Panag-iya sa Intelektwal nga Komunidad

Natawo sa kasinatian ug relasyon sa mga IP nga adunay kinaiyahan gikan sa kaniadto, ang tradisyonal nga kahibalo o mga IKSP naugmad ug

padayon nga nagbag-o hangtod karon. Gitino sa mga IKSP nga mabuhi ang mga komunidad sa mga lumad tungod kay gilangkuban niini ang mga sistema sa pagtubo sa mga lumad, kahibalo sa meteorolohiko, ug naandan nga mga balaod nga naghulma sa ilang mekanismo sa pagdumala sa kalasangan ug pagpanalipod, mga pamaagi sa agrikultura ug aquacultural, uban pang mga panginabuhian, ug kadaghanan sa ilang kinabuhi sa komunidad.

Gipakita sa mga IKSP kung giunsa ang pag-imbento ug pagbago-o sa mga IP pinasukad sa ilang syensya nga gisuportahan sa ilang mga binatasan nga gatasan, kung dili libo-libo, nga mga tuig ang edad. Sa yano nga pagkasulti, ang mga IKSPs intelektwal nga pagpanag-iya sa mga komunidad sa mga lumad.

Pananglitan, ang kahibalo sa mga IP bahin sa panahon ug bisan ang mga pattern sa paglalin sa langgam nagsilbi nga sukaranan alang sa siklo sa agrikultura sa pipila nga mga pananum ug pagkaanaa sa piho nga mga gigikanan sa ihalas.

Adunay usab ilang nahibal-an sa bili sa medisina sa pipila nga mga ihalas nga tanum ug ang kauban nga tradisyonal nga mga pamaagi sa pag-ayo nga kauban niini. Gawas niini, ang mga IP adunay usab buhi nga tradisyon sa oral, sinulat nga literatura, sumbanan sa laraw sa panan-aw, ug mga arte sa pasundayag nga gipasa sa mga henerasyon.

Kung nahibal-an ang mga interes sa komersyo bahin niini, sagad nila gipahayag ang ilang interes nga makuptan ang kini nga mga kinaiyahan sa intelektwal nga komunidad aron sila makaganasya gikan niini. Kung nahinabo kini, usa ka negosasyon tali sa komunidad sa mga lumad kinsa namaligya ug nagpaabut nga mamalit sa intelektwal nga kabtangan sa komunidad. Samtang ang mga IP nakig-ambit sa negosasyon nga kini, kinahanglan hibalo-an nila ang mga katungod ug proteksyon nga anaa sa ilang komunidad sa intelektwal nga kabtangan.

Pananglitan, ang komunidad kinahanglan nga adunay maayong pagkahibalo sa ilang katungod sa libre, una ug nahibal-an nga pagtugot (FPIC), nga nagpasabut nga sila adunay katungod nga magdumili.

Mga Katungod ug Panalipod sa Intelektwal nga Panag-iya

Adunay lainlaing mga intenasyonal nga instrumento nga naghatag ug katungod ug proteksyon sa intelektwal nga kabtangan sa kinatibuk-an ug katungod sa mga IPs sa intelektwal nga kabtangan nga gipunting:

- Ang Universal Declaration of Human Rights (UDHR) ug ang International Covenant on Economic, Social, and Cultural Rights (ICESCR) paregas nga nagsulti nga ang tanan nga mga indibidwal adunay “katungod nga gawasnon nga moapil sa kinabuhi sa kultura sa komunidad ug maglipay sa mga arte aron makaambit sa pag-uswag sa syensya ug mga kaayohan niini” (UDHR Art. 27 [1] ug ICESCR Art. 15 [1a, 1b]) ug nga sila adunay katungod “aron makapahimulos gikan sa pagpanalipod sa moral ug materyal nga mga interes nga sangputanan gikan sa bisan unsang siyentipiko, panitik o artistikong paghimo diin siya ang tagsulat.” (UDHR Art. 27 [2] and ICESCR Art. 15 [1c]).
- Ang Convention on Biological Diversity (CBD) adunay probisyon bahin sa pagrespeto, pagpreserba, ug pagpadayon sa mga IKSP nga adunay kalabotan sa pagtipig sa biodiversity, paglansad sa labi ka lapad nga aplikasyon ug pag-apil sa mga naghupot sa IKSP, ug pagdasig sa patas nga mga mekanismo sa pagpaambit sa kaayohan nga pabor sa mga adunay IKSP [Art. 8j].
- Ang United Nations Declaration on the Rights of Indigenous Peoples (UNDRIP) partikular nga naglangkob sa mga katungod sa mga IPs sa pagpanag-iya, pagkontrol, ug pagpanalipod sa ilang kultural ug intelektwal nga pagpanag-iya. Ingon sa gipahayag sa Artikulo 31, “Ang mga Lumad adunay katungod nga ipadayon, magpugngan, mapanalipdan ug mapauswag ang ilang panulondon sa kultura, tradisyonal nga kinaadman ug tradisyonal nga pamahayag sa kultura, ingon man ang mga pagpakita sa ilang mga syensya, teknolohiya ug kultura, lakip ang mga kahinguhaan sa tawo ug sa genetiko, mga liso, tambal, kahibalo sa mga kabtangan sa fauna ug flora, oral nga tradisyon, literatura, laraw, isport ug tradisyonal nga mga dula ug arte sa biswal ug pasundayag. Adunay usab sila katungod sa pagpadayon, pagkontrol, pagpanalipod ug pagpauswag sa ilang intelektwal nga kabtangan sa ingon nga panulondon sa kultura, tradisyonal nga kinaadman, ug tradisyonal nga ekspresyon sa kultura.
- Ang International Labor Organization Convention No. 169 (ILO 169) adunay usa ka probisyon sa mga katungod sa mga IP nga gamiton, dumumala, ug tipigan ang mga natural nga kahinguhaan sa ilang mga teritoryo ug nga ang kini nga katungod kinahanglan ampingan (Art. 15 [1]).

Sa Pilipinas, adunay usab mga palisiya nga nagpanalipod sa tanan nga lahi sa intellectual property sama sa Republic Act 8293 o ang Intellectual Property Code of the Philippines nga nagsulti nga gipamatud-an niini ang tanan nga mga internasyonal nga kombensiyon diin ang nasod pirmado. Gawas niini, adunay usab mga lokal nga mga patakaran nga adunay mga probisyon sa mga katungod sa mga IP sa ilang intelektwal nga kabtangan.

- Ang Indigenous Peoples’ Rights Act (IPRA) nagsulti nga “Ang Estado magpadayon, pagpanalipod ug pag-uswag sa nangagi, karon ug sa umaabot nga mga pagpakita sa ilang mga kultura ingon man ang katungod sa pagpasig-uli sa kulturahanon, intelektwal, relihiyoso, ug espirituhanon nga kabtangan nga gikuha nga wala ang ilang libre ug una nga nahibal-an nga pag-uyon o paglapas sa ilang mga balaod, tradisyon ug kostumbre.” (Section 32). Dugang pa, gipahayag usa sa IPRA nga, “Ang mga ICCs/IPs adunay katungod sa pag-ila sa hingpit nga pagpanag-iya ug pagpugong ug pagpanalipod sa ilang mga katungod sa kultura ug intelektwal.

Adunay katungod sila sa mga espesyal nga lakang aron makontrol, mapauswag ug mapanalipdan ang ilang mga syensya, teknolohiya ug pagpakita sa kultura, lakip ang tawhanon ug uban pang mga gigikanan sa genetiko, mga binhi, lakip ang gigikanan sa mga gigikanan niini, tradisyonal nga mga tambal ug mga pamagi sa kahimsog, hinungdanon nga mga tanum nga tambal, mga hayop ug mineral, mga sistema ug kostumbre sa mga lumad nga nahibal-an, nahibal-an ang mga kabtangan sa fauna ug flora, oral nga tradisyon, literatura, laraw, ug arte sa biswal ug paghimo.”

- Ang National Commission on Indigenous Peoples (NCIP) nagpagawas ug usa ka mando nga pang-administratiba nga naglatid sa mga panudlo sa pagsiksik ug dokumentasyon sa mga IKSP ug naandan nga mga balaod (CLs). NCIP AO No. 1 Series of 2012 Section 4[f] nagsulti nga, “ang mga ICCs/IPs adunay mag-usa ug eksklusibo nga katungod sa pagtino sa gilapdon, sulud o pamaagi sa pagpresentar sa kasayuran o kahibalo nga mahimong ipatik o ipahibalo bahin sa ilang mga relihiyoso ug kulturang mga gituohan, ritwal ug/ o seremonyal mga butang ug mga lugar nga panulondon.” Ang parehas nga AO naghatag gibug-aton ang katungod sa FPIC sa mga ICCs/IP, nga nagpasabut nga sila adunay katungod sa pagtugot o pagsalikway sa bisan unsang pagsiksik ug dokumentasyon sa ilang mga IKSP ug CLs (Section 4[d]).
- Gitakda usab sa NCIP ang Administratibong Order niadtong 3 Serye sa 2012 sa Libre, sa Wala Pa, ug Gipahibal-an nga Pag-uyon nga ang mga royalties dili pagtrataron ingon mga kaayohan sa ekonomiya, apan ingon usa ka lakang sa hustisya sa sosyal sa mga ICCs/IPs nga maila ang ilang pagdumala sa ilang mga katungod sa henerasyon nga nakuha gikan sa ilang intelektwal ug materyal nga mga kabtangan ingon garantiya sa balaod sa lokal ug internasyonal. Sa pagtan-aw niini, ang mga termino ug paghan-ay alang sa pagdawat sa mga bayad sa komunidad kinahanglan nga pabor sa mga panginahanglanon ug mga pangandoy sa mga ICCs/IPs nga gipahayag sa usa ka Community Royalty Development Plan (CRDP). Ang pondo nga nakuha gikan sa CRDP gamiton alang sa mga programa ug proyekto nga mobalik sa kaayohan sa mga apektadong ICCs/IPs nga adunay katungod. Ang mga mekanismo sa transparency nga gitakda kung diin ang ICCs/IPs gitagaan katungod sa paggamit sa mga bayad sa royalty nga gihimo sa NCIP alang sa pagbantay ug gahum sa pagduwa aron madumala ang pagpatuman sa CRDP. Ang mga ICCs/IPs adunay katungod nga pangayoon matag-adlaw nga pagribyu sa mga probisyon sa ekonomiya sa bisan unsang CRDP nga adunay kasubsob sa pagrepaso nga malatid sa pormal nga ligal nga kasabutan sama Memorandum of Agreement (MOA).
- Sa tuig 2018, ang Circular nga Departamento numero 2018-03-0005 nga polisiya, gipirmahan sa Department of Energy Secretary, nagahatg pormal nga pag-ila sa mga komunidad nga lumad ingon “mga komunidad nga inprastruktura sa kuryente” Sa ingon nga pagkilala, ang mga lumad nga komunidad adunay katungod karon sa “usa ka centavo matag kilowatt-hour (Php 0.01/ kW-hr) sa kinatibuk-ang pondo sa trust sales sa elektrisidad nga gipanag-iya sa mga power generator ug mga makadawat nga komunidad.” Ingon sa nalatid sa Electric Power Industry Reform Act (EPIRA o RA 9136), ang pondo igahatag sa “development and livelihood fund (DLF), reforestation, pagdumala sa tubig-saluran, health ug environment enhancement fund (RWMHEEF) ug electrification fund (EF).” Sa piho nga paagi, ang paggahin sa DLF ug RWMHEEF alang sa gi-host nga mga ICCs/IPs mao ang lima (5) porsiyento.

Royalty sa Komunidad

Adunay lainlaing pamaagi aron mapanalipdan ang pagpanag-iya sa intelektwal nga komunidad. Usa sa labing dali nga makuha sa mga IP mao ang adunay kasabutan sa royalty sa usa ka pumapalit (kasagaran usa ka korporasyon). Pinaagi sa pagpasabut, ang royalty nagpasabut sa usa ka tinukoy nga kantidad sa salapi nga gibayad sa usa ka tag-iya sa usa ka

intelektwal nga pagpanag-iyang alang sa paggamit niini. Sa kaso sa pagpanag-iyang sa intelektwal nga komunidad, kinahanglan adunay usa ka kasabutan tali sa komunidad ug sa pumapalit sa kantidad nga royalty ug mgatermino sa pagbayad.

Pananglita, kung ang mga kompanya sa tambal interesado sa mga ihalas nga tanum nga makit-an sa mga yutang kabilin ug tradisyunal nga kahibalo sa mga IP sa kantidad nga medisina sa mga tanum ug gusto nila hatagan pag-access sa mga kahinguhaan ug kinaadman, kinahanglan adunay pakigsabot sa mga lumad nga komunidad sa termino sap ag-access ug paggamit sa intelektwal nga pagpanag-iyang sa komunidad ug pagpaambit sa benepisyo. Ang kini nga kasabutan, nga kinahanglan pirmahan sa parehas nga partido, kinahanglan maglatid dili lang sa mga termino sa pag-access ug paggamit sa mga kahinguhaan ug kahibalo apan usab ang mga termino sa pagpaambit sa mga benepisyo nga makuha sa kompanya gikan niini, nga sagad moabut sa porma sa pagbayad sa royalty.

Ingon usab niini ang mga kompanya sa enerhiya. Kung gusto nila nga adunay access ug paggamit sa mga kahinguhaan nga makit-an sa sulud sa teritoryo sa mga IPs alang sa pagkuha o paghigop sa enerhiya, kinahanglan sila adunay usa ka kasabutan sa mga nagpakabana nga mga komunidad nga lumad ug magkauyon sa pagbayad sa royalty alang sa pag-access ug paggamit sa ingon nga mga kapanguhaan.

Ang uban interesado sa uban pang klase sa kabtangan sa komunidad (pananglitan mga biswal o porma sap ag-arte, sinulat nga literature, oral nga tradisyon) apan hangtod nga naglambigit kini sa paggamit sa mga ingon mga IKSP alang sa kita, kinahanglan sila mokonsulta sa mga hingtungdan nga mga komunidad sa mga lumad ug adunay pormal nga kasabutan unsa sa wala pa ang aktuwal nga pag-access ug paggamit.

Bayad alang sa mga Sosyal ug mga Gasto sa Kinaiyahan

Sulod sa Balaod sa Pilipinas, ang mga ICCs/IPs adunay katungod nga makapahimulos gikan sa paggamit, pagkuha, paggamit ug pag-uswag sa mga yuta ug natural nga kahinguhaan sa sulud sa ilang mga AD ug mabayran alang sa bisan unsang gasto sa sosyal ug kinaiyahan sa mao nga kalihokan.

Ang hingtungdan nga ICCs/IPs kinahanglan mapaabot ang tanan nga mga kaayohan nga nahatag ug nasulod sa mga balaod, AO, mga lagda ug regulasyon nga nagdumala sa piho nga paggamit sa kahinguhaan, pagkuha o mga proyekto/kalihokan sap ag-uswag, nga wala'y pagpihig sa dugang nga mga benepisyo ingon mahimong makigsabot taliwala sa mga partido.

Ang igong mga panahon kinahanglan igahin alang sa negosasyon sa mga bayad alang sa sosyal ug gasto sa kinaiyahan.

Ang pag-uyon sa komunidad naa sa pagsalig sa sangputanan sa negosasyon nga nahimo sa ilang katagbawan, ug mahimong makuha bisan unsang orasa sa panahon sa negosasyon.

Mga istorya nga gitutukan: Community Intellectual Property ug Royalty

Ania ang duha ka mga istorya nga gitutukan (1) kung giunsa ang akademya nakaila sa kabtangan sa intelektwal sa komunidad sama sa nakita sa kaso ni Dr. Lourdes Cruz, usa ka gitugyan nga National Scientist, ug ang iyang pakigsabot sa Aeta-Magbukon sa Bataan sa panukiduki ug (2) kung giunsa ang mga komunidad sa mga lumad makakuha og royalty gikan sa komunidad ug uban pang mga benepisyo gikan sa pagpanag-iyang sa komunidad sa pakigtambayayong sa lokal nga gobyerno sama sa nakita sa kaso sa gobyerno sa Bislig ug mga Manobo.

Aeta-Magbukon ug Dr. Lourdes Cruz: “Research for the People” (Morong, Bataan)

- Gisupportahan ni Dr. Lourdes Cruz ang “panukiduki alang sa mga tawo” ug gisunud ang mga pamaagi sa pagsalmot nga nag-apil nga gikonsiderar ang mga panginahanglanon ug pangandoy sa mga ICC/IPs sa pagpadagan sa iyang panukiduki.
- Gisulud niya ang konsulta dili lamang ingon usa ka minimum nga kinahanglanon alang sa FPIC sa pagpahigayon sa panukiduki, apan ingon usa ka hinungdanon nga bahin sa iyang pagkolekta ug pagtuki sa datos.
- Ang mga namuno sa Aeta-Magbukon ug kabatan-onan giapil ingon lokal nga mga tigdukiduki ug naghatag higayon nga mahashasan ang ilang kahanas sa pagsiksik ug makatampo sa paghimo og kahibalo.
- Ang tanan nga intelektwal nga pagpanag-iyang sa komunidad gigarantiyahan sa wala pa ang pagkasulat sa Aeta-Magbukon, ug pinaagi sa pagdala ni Dr. Cruz, and tanan bayad gikan sa nahimo nga produkto maigahin sab sa komunidad pinaagi sa tradisyonal nga pagdesisyon sa pagbahinbahin sa kaayohan.

MATRICOSO, Bislig City Government, ug ang Tinuy-an Falls (Bislig City, Surigao del Sur)

- Ang Manobo Tribal Council of Sote (MATRICOSO) nagdumala sa Tinuy-an Falls, gitawag nga Niagara Falls sa Pilipinas tungod kay nahimo kin inga sentral sulod sa ilang yutang kabilin isip sagrado nga teritoryo niini o Indigenous Community Conserved Territory and Area (ICCA).
- Gihatagan nila ang publiko sa pribilihiyo nga makaambit sa kaanyag sa mga talon pinaagi sa mga operasyon sa turismo sa komunidad nga gidumala sa ilang komite sa turismo sa komunidad sa ilawom sa MATRICOSO.
- Nakamatikod sa potensyal sa lugar, ang gobyerno sa syudad sa Bislig, Surigao del Sur nga naghangyo nga maghatag tabang alang sa dugang pa nga pag-ugmad sa lugar aron mahatagan daghang mga turista.
- Ang MATRICOSO abli aron makigtambayayong sa gobyerno sa syudad ug misulod sa usa ka kasabutan diin gitukod ang usa ka city council ug usa ka MOA ang gipirmahan nga naggarantiya sa 10 porsyento nga bahin sa kita alang sa MATRICOSO ug prayoridad nga trabaho alang sa Manobos nga mapili sa MATRICOSO alang sa mga tour guide ug guwardiya sa kalasangan.
- Ang konseho sa turismo sa siyudad gibag-o nga mahimong Protected Area Management Board (PAMB) sa Tinuy-an Waterfalls sa dihang napasang ang balaod nga Expanded National Integrated Protected Areas Systems (ENIPAS) nga pormal nga nagdeklara sa Tinuy-an Falls nga protektado nga talan-awon ug usa ka protektado nga dapit.

Ang Community Royalty Development Plan

Pinauyon sa gibag-o nga FPIC Guidelines of 2012, ang mga ICCs/IPs kinahanglan maghimo ug usa ka Community Royalty Development Plan (CRDP) aron epektibo nga madumala ug magamit ang mga royalidad nga ilang madawat o madawat pinahiuyon sa Ancestral Domain Sustainable Development and Protection Plan (ADSDPP) nga anaa kanila. Laki sa mga butang nga kinahanglan nga hunahunaon sa mga organisasyon sa IP (IPOs) sa paghimo sa CRDP lakip ang: katin-aw ug kaarang sa istruktura sa pagdumala sa royalty, pagkaparehas sa pagpaambit sa kaayohan, transparency ug mga mekanismo sa pagkamay-tulubagon, ug siyempre, prayoridad bahin sa paggahin sa pondo.

Ang CRDP mamahimo kauban ang suporta sa mga publiko o pribado nga mga ahensya nga adunay pagtugot sa ICCs/IPs. Pagkahuman sa paghimo sa CRDP, kini mapamatud-an sa usa ka hingtungdan nga opisina sa natad sa NCIP unya isumite sa NCIP En Banc alang sa pagkumpirma.

Mga Lakang sa Paghimo sa CRDP

Ang proseso sa paghimo sa CRDP mahimong magkalainlain depende sa komunidad ug sa mga entidad nga nagtabang kanila, apan sa katibuk-an ang mga mosunod nga lakang gihimo:

- **Pagsusi sa Sitwasyon:** Ang paghimo sa CRDP kasagaran magsugod sa usa ka pagsusi sa sitwasyon sa bahin sa komunidad sa mga lumad. Kauban niini ang pagtan-aw sa positibo ug negatibo nga mga aspeto sa komunidad, ang mga kusog ug kahuyang ingon man mga higayon ug hulga nga nakaapekto niini.
- **Pagtanaw sa Panglantaw sa Komunidad:** Ang mga. Myembro sa komunidad kinahanglan usab magpakita sa panan-aw nga anaa kanila alang sa ilang komunidad ug kung unsa ilang kalampusan sa pagkab-ot sa ilang panan-aw pinahiuyon sa ilang kahimtang karon. Magaresulta kini sa pag-ila sa mga hagit ug panginahanglan sa komunidad sa pagkab-ot sa ilang panan-aw, nga makapahibalo sa mga sunod nga lakang.
- **Pagtinuod sa mga prayoridad:** Pinahiuyon sa mga kinahanglanon nga nahibal-an, kinahanglan nga tanawon sa mga myembro sa komunidad kung unsa ang mahimo nga matuman pinaagi sa CRDP o pinaagi sa ubang pamaagi. Ang mga nahibal-an nga nakuha gikan sa kin inga lakang makapahibalo sa paghatag prayoridad sa paggahin sa pondo.
- **Kasabutan sa Paghatag:** Sa mga giuna nga prayoridad ug nahusay pinaagi sap ag-uyon, ang komunidad kinahanglan magkauyon sa tinuud nga paggahin sa mga pondo.
- **Kasabutan sa Pagpatuman:** Uban sa tinuud nga paggahin sa pondo nga gitino ug gikasabutan, ang katapusan nga lakang mao ang kasabutan sa pagpatuman sa CRDP.

Gireseta nga Mga Paggamit sa Royalty

Sa tinuud, ang paggamit sa royalty kinahanglan alang sa kaayohan sa mga tag-iya sa intelektwal nga pagpanag-iya busa kinahanglan kini pondohan ang mga programa ug mga proyekto nga positibo nga makaapekto sa kaayohan sa komunidad. Ang Seksyon 62 sa gigab-o nga mga sumbangan sa NCIP nga FPIC Guidelines of 2012 naglatid sa mga paggahin sa mga mosunod nga kategorya: mga problema sa emerhensya, pagpamuhunan (mahimo'g mubu, medium-, o pangdugayon), mga panginabuhian ug pag-uswag sa katilingban (kinahanglan nga labing menos 30 porsyento sa matag-usa ug matag pagpagawas), edukasyon ug pagbansay, kooperatiba nga pagpauswag, kredito, sweldo, ug pagtinabangay sa uban pa. Sa mga panudlo, gipahayag usab nga ang royalty dili gyud igahin alang sa pag-ayo sa mga danyos nga nahio sa kompanya sanglit kini ang ilang obligasyon.

Mekanismo sa Transparency

Aron masiguro ang transparency sa pagdumala ug pagdumala sa pondo, gilauman nga mag-andam ang IPO matag-adlaw nga mga ulat sa pinansyal ug tinuig nga mga pahayag sa pinansya, nga ang mga kopya niini kinahanglan isumite sa NCIP. Gawas niini, ang mga ulat sa pinansya kinahanglan ipadayag sa kinatibuk-ang pagkamiyembro sa IPO sa ilang tinug nga asembliya diin ilang gihisgutan ang mga butang nga naa sa lebel sa komunidad, lakip ang panalapi.

Praktikal nga Mga Tip sa Negosasyon alang sa Royalty sa Komunidad

- Gikonsiderar ang internasyonal ug nasyunal nga mga sukdanan ingon MINIMUM BASIS alang sa pagkwenta sa mga probisyon sa ekonomiya.
- Alang sa bisan unsang kalihokan nga gihimo sa wala pa masiguro ang husto nga FPIC, ang mga bayranan sa kagubot tungod sa mga apektado nga ICCs/IPs, ug kinahanglan nga ihatag sa ibabaw sa bayranan sa mga royalty sa komunidad.

- Ang pagbayad alang sa mga serbisyo sa kiniyahan kinahanglan igpahayag ingon gasto sa pagbuhat sa Negosyo sama sa mga serbisyo sa kinaiyahan nga gihatag sa mga ICCs/IPs nga KINAHANGLAN ug DILI MABALHIN gikan sa Negosyo nga paghimo og enerhiya ug/ o pagpanghatag sa tubig alang sa kaso sa mga kagamitan sa publiko.
- Ang pagrepaso sa mga probisyon sa ekonomiya kinahanglan ipahayag matag panawagan aron mapahiangan ang pagbag-o sa mga rate nga gipailalom sa nagbag-o nga mga sumbangan ug kahimtang sa ekonomiya nga mahimong motungha sa umaabot.
- Kinahanglang nga garantiya ang transparency labi na alang sa mga aspeto sa panalapi tungod kay kini ang basihan sa pagbayad sa royalty ug paghan-ay sa pagbahinbahin sa ganansya.
- Kinahanglan adunay mga mekanismo sa reklamo ug kinahanglan adunay mga remedy alang sa bisan unsang mga kalapasan nga nahimo sa mga partido sa kasabutan sa royalty. □

References

- Bantay Kita. (n.d.). A Primer on Managing the Ancestral Domain. http://www.bantaykita.ph/uploads/2/9/9/2/29922649/5_primer_ancestral_domain_agusan_marsh_cover.pdf.
- Hansen, S. A., & VanFleet, J. W. (2003). Traditional Knowledge and Intellectual Property: A Handbook on Issues and Options for Traditional Knowledge Holders in Protecting their Intellectual Property and Maintaining Biological Diversity. American Association for the Advancement of Science (AAAS) Science and Human Rights Program.
- The ICCA Registry. (2019, July 1). Pangasananan, Philippines. <https://www.iccaregistry.org/en/explore/Philippines/pangasananan>
- Romero, P. C. (2014, May 23). Research “by the people:” making it possible. Ateneo de Manila University. <https://ateneo.edu/news/features/research-%E2%80%9Cpeople%E2%80%9D-making-it-possible>

Kini nga materyal sa pagtuon gihimo ni James Israel Alim ug Timothy Salomon para sa proyekto nga “Recognizing the Indigenous Communities behind the Conservation of Nature: A Project Pursuing the Full and Effective Participation of Indigenous Communities in the Implementation of the Expanded National Integrated Protected Areas System.” (Pag-ila sa lumadong komunidad nga nagpanalipod sa pagreserbar sa kinaiyan: Proyekto ng aga-awhag sa epektibo nga pag-apil sa lumadong komunidad sap ag-implementar sa E-NIPAS.) Kini nga proyekto gi-ubanan sa ANGOC, Bukluran ug PAFID, ug gisuportahan sa Sudden Opportunity Grant Facility of VOICE, usa ka inisyatibo sa Netherlands Ministry of Foreign Affairs gi-buhat uban sa OXFAM Novib ug Hivos.

Ang mga gipahigayon nga panghuna-huna o komento sa maong materyal wala galakip sa panghuna-huna o komento gikan sa VOICE, Netherlands Ministry of Foreign Affairs, OXFAM Novib ug Hivos.

Citation

Alim, J.I., Salomon, T. (2020). *Royalty sa Komunidad*. ANGOC, BUKLURAN, PAFID, and VOICE. [Learning material prepared for the project, Strengthening the Role of Indigenous Peoples and Their Communities in Nature Conservation].

The Asian NGO Coalition for Agrarian Reform and Rural Development (ANGOC) a regional association of national and regional networks of civil society organizations (CSOs) in Asia actively engaged in promoting food sovereignty, land rights and agrarian reform, sustainable agriculture, participatory governance, and rural development. ANGOC member networks and partners work in 10 Asian countries together with some 3,000 CSOs and community-based organizations (CBOs). ANGOC actively engages in joint field programs and policy discussions with national governments, intergovernmental organizations (IGOs), and international financial institutions (IFIs).

33 Mapagsanguni Street, Sikatuna Village, Diliman, Quezon City 1101 Philippines
Tel: +63-2 8351 0581 | Fax: +63-2 8351 0011 | Email: angoc@angoc.org | Website: www.angoc.org

The formation of Bukluran Para sa Pangangalaga ng Kalikasan ng Pilipinas (BUKLURAN, Inc.) or the Philippine Indigenous Peoples Community Conserved Territories and Areas Consortium (Philippine ICCA Consortium) is a nationwide network of community membership-based indigenous people's organizations (IPOs) of all ethnographic types. It is premised on bringing together indigenous peoples who assert and utilize traditional governance to protect community-conserved areas. Common to its members is the shared view that indigenous peoples' survival depends on the protection of valuable knowledge systems and the ancestral lands on which we thrive and persist. Our community-conserved areas can become the ultimate driving force in the conservation of biodiversity when our rights to our land and resources are respected and recognized.

Our main purpose is to carry out and realize the full recognition and respect for the rights, governance and self-management of our ancestral lands.

c/o PAFID: 71 Malakas Street, Diliman, Quezon City, Philippines
Tel: +63-2 89274580 | Fax: +63-2 84355406

Philippine Association for Intercultural Development, Inc. (PAFID) is a social development organization which has been assisting Philippine indigenous communities to secure or recover traditional lands and waters since 1967. It forms institutional partnerships with indigenous communities to secure legal ownership over ancestral domains and to shape government policy over indigenous peoples' issues. PAFID works exclusively with the indigenous peoples' sector, specifically upon written or signed requests for assistance from indigenous communities or their representatives. PAFID envisions indigenous communities as responsible stewards of their resources.

71 Malakas Street, Diliman, Quezon City, Philippines
Tel: +63-2 89274580 | Fax: +63-2 84355406
Email: pafid@skybroadband.com.ph, pafid@yahoo.com | Website: www.pafid.org.ph